

A KÖZIGAZGATÁSI JOGTUDOMÁNY, MINT NÉPSZERŰ TUDOMÁNY

RIXER ÁDÁM
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

1. Bevezetés

A közigazgatási jog – úgy is mint elkülönült jogtudományi ág, és úgy is mint tudás- és tudósközösséget generáló jelenségcsoport – jelentős kihívások előtt áll: az egyik, témánk szempontjából is lényeges ok éppenséggel az, hogy minden oktatási és kutatási intézményben nő az egyre inkább piaci alapúvá váló és kifelé irányuló tudásmenedzsment, illetve tudásmegosztás jelentősége, szoros összefüggésben a tudás és az azt közvetítő csatornák szerkezetének és jellemzőinek átalakulásával. Ennek az átalakulásnak egy növekvő jelentőségű aspektusa a *tudománynépszerűsítés* is – úgy is, mint a tudományos eredmények disszeminációjának új terepe. Az egyes tudományos műhelyek eredményeinek megismertetése, régi-új személyi körhöz való eljuttatása, s ennek révén is a tágabb intézmény imázsának erősítése, közvetett és közvetlen bevételeinek növelése, – mint cél – egyre fontosabbá válik a különféle intézményi prioritások és tervek listáin – nemzetközileg is.

Ma már a közigazgatástudományok – s ezek között a közigazgatási jogtudomány – eredményeinek a tudományon kívüli világban való megjelenítése sem csupán valamifajta elvi lehetőség, ha úgy tetszik: 'feltűnési vágy', hanem megkerülhetetlen szükséglet; kizárólag az információözönben is helyt álló és helyét folyamatosan újratereztető, extenzív tudomány remélheti, hogy *egyrészt*, mint korszerű diszciplína érvényesülni tud az oktatásban, *másrészt* valós hatással lesz közvetlen tárgyára (is). E tudomány újrapozicionálásának kikerülhetetlensége következik a jog változási sebességének növekedéséből, egyes új határtudományok előretöréséből, a befogadók tudás- és igény szintjének változásából, a tudás közvetítésének radikálisan új csatornáiból is. Mindezen szempontok azonban nem csupán a felsőoktatás tananyagát és oktatásmódszertanát alakítják át radikálisan, hanem a harmadik generációs egyetemek piacosító törekvései nyomán kifelé forduló, folyamatosan 'megrendelőket', támogatókat és 'potenciális érdeklődőket' bevonzó, multifunkciós 'ismeretterjesztés' jellegzetességeit is.

Másként közelítve a kérdéshez: miért ne lehetne a *legtágabban vett* közigazgatás-tudomány és annak bármely résztudománya is a népszerű tu-

dományok egyike? Miért a fizikusok kiváltsága, hogy érdekesen – azaz sokak számára hozzáférhető, érthető és érdekfeszítő módon tudjanak beszélni saját területükről?

A tanulmány – a tudománynépszerűsítés általános fogalmának meghatározását (1. fejezet) követően – röviden bemutatja a népszerűsítés főbb céljait, kitérve azokra a készségekre is, amelyek leginkább fejleszthetőek e népszerűsítő törekvések révén (2. fejezet); azokat a tárgyakat (közigazgatási területeket, kérdésköröket), amelyek véleményünk szerint a leginkább közérdeklődésre számot tartóak (3. fejezet); azon új kommunikációs lehetőségeket, csatornákat és *konkrét* (módszertani) megoldásokat, amelyek révén a megszólításra és párbeszédre nagyobb esély nyílik, ide értve azokat az interdiszciplináris tudományterületeket is, amelyek a közigazgatási jog, mint jogág, és úgy is mint jogtudományi ág eredményeit újszerűen használják fel és mutatják be (4. fejezet). Választ keresünk arra is, hogy milyen képességekkel és tudásokkal rendelkezik az ideális népszerűsítő (5. fejezet); sőt, arra is, hogy melyek a lehetséges társadalmi célcsoportok, melyek a népszerűsítő törekvések középpontjába kerülhetnek (6. fejezet). A tanulmány megragadja a tudománynépszerűsítés általános és a közigazgatásra vonatkozó ismeretekkel összefüggő korlátait is (7. fejezet), végül pedig összefoglalásra kerülnek a tanulmány eredményei.

A tanulmány az elvi megközelítéseken túlmenően konkrét példákat is hoz a digitális térben használt új megoldásokra, az applikáció-alapú fejlesztésekre, amelyek révén a legfiatalabbaktól a legidősebbekig sokféle hasznos tudás válik elérhetővé. Már itt érdemes rögzítenünk, hogy a közigazgatási jog egyik – a népszerűsítés lehetősége szempontjából is – előnyös sajátossága éppen az, hogy akarva-akaratlanul is *mindenki* kapcsolatba kerül vele, sőt, folyamatos az információ-éhség, aminek kielégítése *részben* éppen a kreatív tudománynépszerűsítés feladata lehet.

2. A tudománynépszerűsítés általános fogalma

A népszerűsítés műfaja a tudomány berkein belül is igen vegyes megítélésű. Nem mindig világos, hogy mi számít népszerűsítésnek, másrészt erősen megoszlanak a vélemények a népszerűsítés értékét illetően is. Nemes László a *filozófianépszerűsítés* fogalma kapcsán jegyzi meg, hogy az alapvetően azt sugallja, hogy a megfelelően tájékozott és jó írói készségekkel megáldott szerző egyszerű és közérthető módon *közvetíti* a tágabb nyilvánosság felé az

akadémikus tudomány aktuális fejleményeit. Ez a megközelítés legalább két következtetés levonását teszi lehetővé: *egyrészt* a népszerűsítő jellemzően nem saját eredeti belátásait fogalmazza meg, hanem elsősorban mások felismeréseit mutatja be összegző módon; *másrészt* pedig a népszerűsítő szerző célközönségét (elsősorban) nem a professzionális filozófusok közössége képezi, hanem a művelt és érdeklődő emberek tágabb köre.¹ Nemes mindehhez azt is hozzáteszi, hogy „[ö]nmagában az, hogy egy tudós vagy filozófus sokakat érdeklő témákról, sokak által érthető módon ír, s ezáltal népszerűvé válik (életében vagy halála után) nyilván nem egyenlő azzal, hogy népszerűsítő lenne. Friedrich Nietzsche, Jean-Paul Sartre, Peter Singer vagy mondjuk Slavoj Žižek népszerű szerzők, de ez nem jelenti, hogy egyszerűen *mások* nézeteit közvetítenék a tágabb olvasóközönség felé”.²

Tovább kutatva a fogalom gyökereit és mai jelentését, szintén vissza-visszatérő fogalmi elemként azonosíthatjuk azt is, hogy a vonatkozó szakirodalomban a tudománynépszerűsítés „iskolai oktatást kiegészítő, segítő programokat” is jelent, azaz mindig szoros a kapcsolata a köz- és felsőoktatással – azoktól nem elválasztható, azokhoz – amint azt később látni fogjuk – többféle módon is kötődik.³

A fogalom *valamifajta* jogiasulása is érzékelhető, például a tudomány eredményeiből való részesedés jogának megjelenése révén: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 27. cikkelye 1948. december 10-én a következő formulában összegezte mindazt, amit a nemzetközi közösség a vizsgált kérdésben *már akkor* fontosnak tartott rögzíteni „Mindenkinek joga van szabadon részt venni közössége kulturális életében, élvezni a művészeteket, részesedni a tudományok előrehaladásából és eredményeinek hasznából”.⁴

A tudománynépszerűsítés egzakt fogalmának hiányában is jól körvonalazódik, hogy feltétlenül tudatos, kortárs eredményeket rendszerező, összefogott módon bemutató tevékenységről van szó, amely – akár a népszerűsítő személye, akár a befogadók révén – szorosan kapcsolódik az állam ált szervezett (engedélyezett) oktatási tevékenységek egy részéhez is. Ez a definíció éppen

1 NEMES László: Filozófiatörténet kezdőknek. Nigel Warburton: A filozófia rövid története. *Kultúra & Kritika. A PPKE BTK Esztétika Tanszékének kritikai portálja*. 2016. július 12. 11:18; <http://kuk.btk.ppke.hu/hu> (2019. 01. 13.)

2 Uo.

3 GAJZÁGÓ Éva: Tudománynépszerűsítés süvöltő lángcsóvával. *Élet és Tudomány*, 2015, 70 (43), 1371.

4 Ezen aspektus kifejtését lásd Z. KARVALICS László: A tudományművelés és a tudományokban való jártasság, mint emberi jog. Egy arkhimédészi pont azonosítása. *Acta Humana*, 2019/3, 119–135.

elégéséges is ahhoz, hogy továbblépünk az egyes rész kérdésekhez, azok révén is pontosítva, alakítgatva a 'munka-fogalmunkat'.

3. Melyek a fontosabb céljai a népszerűsítő tevékenységnek – általánosságban és a közigazgatási, illetve közigazgatási jogi ismeretek kapcsán?

Előjáróban érdemes feltennünk magunknak azt a kérdést, hogy mit is várunk a népszerűsítéstől: melyek lehetnek eme tevékenység döntő érdemei, melyek indokoltá teszik annak alkalmazását, sőt, fejlesztését is? Az egyszerűség kedvéért külön vizsgáljuk az elsődleges, közvetlen célokat és azokat a közvetett célokat, melyek előbbiek révén valósulhatnak meg.

A legnyilvánvalóbb *közvetlen célok* közé kell sorolnunk a tárgyi ismeretek eljuttatását az érintettekhez, amibe beletartozik a meglévő ismeretek frissítése, rendszerezése is.⁵ Leegyszerűsítve: a tudománynépszerűsítésnek általánosságban és saját szűkebb területünkön is van egy *tájékoztató funkciója* (ami egy lényeges társadalmi rendeltetés), illetve ez az, ami kiegészül – ideális esetben – egy *szórakoztató funkcióval* is. A szórakoztató funkció léte arra utal, hogy semmiképpen sem kényszerről, valamifajta iskolarendszerű, kötelező jellegű részvételtől van szó a befogadók oldalán, hanem éppen ellenkezőleg: önkéntességről és tudásvágytól hajtott jelenlétről.⁶

A *közvetett célok* előbbiek révén, azok önálló hatásaként valósulhatnak meg, azzal hogy a pusztán részvételen és a befogadott információn túl az egyén személyisége, de legalábbis attitűdjei, készségei is változást, pozitív fejlődést mutatnak. Konkrét készségfejlesztési területekben érdemes gondolkodnunk:

- 5 Ennek a tájékoztatásnak a jelentősége különösen megnő az olyan időszakokban, amikor a közigazgatás által alkotott jogszabályok, illetve azok értelmezési szükségletei (feladatai) rendkívüli helyzetekhez kapcsolódnak (lásd például a COVID-19 koronavírus-járvány esetét).
- 6 Lényeges előkérdés, hogy a kötelező jellegű, jogi-igazgatási változásokat bemutató szakmai továbbképzések, „fejtágítók” vajon beilleszthetők-e a tudománynépszerűsítés – esetünkben a közigazgatási jogtudomány eredményeinek népszerűsítése – körébe. Hajlunk arra, hogy ezeket a szakmai jellegű közönségnek szánt, és szintén tudományos igényű rendszerezett ismereteket nyújtó törekvéseket kívül rekeszük mostani vizsgálatunkon, miközben el kell ismernünk azt a tényt is, hogy a tudásátadásnak a vizsgált területen *különösen* lényeges előfeltétele az előzetes ismeretek megléte. A tanulmány további részében figyelembe vesszük e distinkciót, illetve törekedni fogunk a látszólagos ellentmondás feloldására is. Igyekszünk olyan megállapításokat tenni, amelyek mind az iskolarendszerű, mind a munkavégzéshez kapcsolódó, mind pedig az előbbiektől független tudásátadásra, illetve tudásszerzésre – legalább részben – igazak lehetnek.

szűkebb területünkön is kiemelkedő jelentőségű *a demokratikus készségek erősítése és az empátia fejlesztésének szükséglete*.

További célként jelenhet meg (vagy enélkül is, látens módon jelen lehet) az a sajátos célmeghatározás, amely abból indul ki, hogy a hatás kölcsönöségi mozzanatokat is tartalmazhat: a politikának, jogalkotásnak, jogalkalmazásnak szóló (vissza)jelzések adásának is terepe, színtere lehet a szervezett tudománynépszerűsítés – különösen olyan témák kapcsán, amelyek az állam működésével, gyakorlataival és önképével kapcsolatos információ-áramlást valósítanak meg.

A demokratikus készségek kialakítása és erősítése körében lényeges, hogy a jogorvoslat intézményét tanórai körülmények között sem elég ismertetni (iskolarendszeren kívüli szituációkban pedig még kevésbé elégedhetünk meg ezzel): a demokratikus participáció, az egyenrangú bevonás, jelenlét (bevonódás) intézményeit folyamatosan fel kell tudni mutatni *gyakorlatias formákban is*. A külső körülményektől független demokratikus gondolkodás nem alakítható ki pusztán ezzel kapcsolatos információk nyújtásával: *a részvételi típusú intézmények ismeretterjesztési folyamatban történő személyes megélhetőségének biztosítása a közigazgatási jog oktatóinak, 'népszerűsítőinek' mindenképpen egyik legfőbb kötelessége*. A konkrét megoldások számos alakot ölthetnek: a csoportmunka számos formája, az alternatív feladatok kiadása, az opponensi típusú szerepek kialakítása, néhány vonatkozásban a többségi elv alkalmazása, a helyzetgyakorlatok és szimulációk elvégzése mind ilyen 'bevonási', részvételre képesítési, együttműködési készséget fejlesztő eszközök lehetnek (*a részleteket lásd a 4. fejezetben*). Természetesen a különféle applikációk is hasonló szereppel bírhatnak; s jegyezzük is meg, hogy a ma újnak tetsző felületek, megoldások stb. idővel szükségképpen megszokottá válnak, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a tudomány népszerűségének egyik mércéje éppen az ismertté válás, meghonosodás, 'beépülés' mértéke.

Amint arra a fentiekben utaltunk, a közigazgatási jogi ismeretterjesztés másik közvetlen célja az empátia fejlesztése, korunk egyik leglényegesebb új igényére adott válaszként. „[V]alós ügyek közvetlen „meglátogatása”, a szereplőkkel való találkozás [...] a szerep-játékok és szimulációk is alkalmasak lehetnek az empátia fejlesztésére, ha az oktató vagy tudománynépszerűsítő megfelelő módon készíti elő, és elegendő időt szán e célok elérésére. Hasonlóképpen az ismerttetett, valós vagy kitalált ügyre vonatkozó nem jogi, társadalomtudományi (pszichológiai, szociológiai, közgazdasági, egyéb szakértői) irodalom, szaktudás használata is növeli az ügyek kezelésének komplexitását,

és a szemlélet tágításával lehetőség nyílik lényeges általános és szakmai kompetenciák fejlesztésére. Például egy gyermekvédelmi szituációban vagy családon belüli erőszak ügyében tipikusan szükség van a nem jog(ász)i szakmai források megértésére és használatára, az empátia és az érzelmi feldolgozás készségeire. Sőt arra is, hogy a tanuló vagy a népszerűsítő közlés befogadója kritikusan viszonyuljon a jogászai működés, beavatkozás nem várt, diszfunkcionális következményeihez. Hogyan fordíthatóak le a nem jogi információk a jogi eljárás számára? Hogyan lehet a bíróság számára elfogadhatóvá tenni? Azokban a jogi hagyományrendszerekben, ahol nincs eleve nyitottság az ilyenek elfogadására, ezek a kérdések általában fel sem merülnek, pedig a társadalomtudományok stratégiai használata, a szaktudások feldolgozásának képessége a jogi eljárás során is hasznos képesség.⁷ Fleck a jogászképzéssel kapcsolatban fogalmaz meg a tudománynépszerűsítésre is ráhúzható megállapításokat: „A jogászai tevékenység alapszerkezetének és az ebből következő személyes következményeknek és követelményeknek az érzékelhetővé tétele azonban csak bevonódás, közvetlen tapasztalat, érzékenyítés útján lehetséges. Az igazságtalanság észlelése, a személyes elkötelezettség a szembenállásra, kritikára csak a saját szerep megfogalmazásával fejlődik. Határozott feladata a képzésnek, hogy visszahozza az emberi szenvedés megértését a speciális szakmai szempontok közé, szorgalmazza a személyes bevonódást. Ez leginkább a személyes narratívák, a névvel és arccal rendelkező szereplők, a kapcsolatrendszerek és történések mély textúrájának közvetlen érzékelésével lehetséges. A jogász tanulók a tipikus jogászai gondolkodást nagyon korán elsajátítják, ez a visszavétel (érzékenyítés) zavart okozhat, amelyet kezelni kell, tehát pedagógiai érzéket, még inkább pedagógiai kompetenciákat kíván meg az oktatóktól”.⁸

Az emberi szenvedés megértéséhez hozzátartozik annak figyelembe vétele is, hogy *a közigazgatásban dolgozó* nem egyszerűen jogalkalmazó, (jog)szolgáltató, szervező tevékenységeket lát el, hanem mindezek során *emberi konfliktusokkal, 'sorsokkal', érzelmileg, erkölcsileg kihívó helyzetekkel is találkozik, sőt, ezek egy részében maga is érintett.*

Lehetséges-e egyáltalán egy jogvita feloldása, bármely komolyabb 'jogi' kérdés rendezése oly módon, hogy annak folyamatából teljes mértékben kirekesztjük az érzelmi nehézségeket és a lelki sérüléseket, valamint azok

7 FLECK Zoltán: A jogászképzés módszertani dilemmái. *Neveléstudomány*, 2018, 6 (4), 35.

8 Uo.

következményeit? A válaszunk határozott nem, sőt alappal feltételezhetjük, hogy a közigazgatással és közigazgatási joggal kapcsolatos ismeretterjesztésnek kifejezetten célja kell, hogy legyen a részvét-képesség, *az altruizmusra késztetettség fejlesztése* is. Természetesen nem kérdőjelezzük meg, hogy a jogi rendszer legfőbb erejét éppen az adja, hogy a felektől egyenlő távolságban, pártatlanul, az érzéseket, vágyakat kirekesztve képes többé-kevésbé objektív döntéseket elérni. Inkább arról van szó, hogy az együttérzés képességének növekedése alkalmassá tesz minket a párhuzamos valóságok, illetve komplexitás észlelésére, egyes, a jogtól távolabb eső univerzumok érzékelésére is.

A fentiekben a közvetett célok között tüntettük fel a népszerűsítési törekvések tudományra és tudományon túli jogéletre gyakorolt hatását, a 'viszonossági' dinamika megvalósulását is.

A közigazgatás-tudomány népszerűsítése, a nyilvánosság tudományon túli szférái felé közvetítése – hasonlóan a közigazgatási jogtudomány iskola-rendszerű oktatásához – *önmaga is* képes lehet stimulálni a terület egészét, kikényszerítve a folyamatos összeggést, a felhalmozódó tudás rendszerezését, a tudás átadásának újabb és újabb lehetséges formáira irányuló kutatásokat stb. *Ideális esetben a népszerűsítő tevékenység tehát visszahathat a tudományra is: a kérdés úgy is megfogalmazható, hogy a tudomány laikus fogyasztóinak visszajelzései, igényei be tudnak-e épülni a tudományba, s ezen keresztül – ha közvetve is – a jogalkotásba, jogalkalmazásba?*

A népszerűsítés ilyenén hatásának lehetőségét a tudomány fejlődésének mai iránya is alátámasztja, amennyiben a követő jellegű és reaktív, a már létező megoldások leírásában kimerülő tudomány ideje lejáráóban van; s azt is figyelembe kell vennünk, hogy a változások intenzitása egyúttal az együttműködések, 'együttgondolkodások' kényszerét is megnöveli – valamennyi 'elérhető' társadalmi aktor (partner) irányában.

Tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a tudomány képviselői és a közigazgatási jogalkotás és jogalkalmazás professzionális szereplői között jelentős személyi átfedés is felfedezhető, s eme kettős szerepvállalásnak nyilvánvalóan vannak/ lehetnek tudománynépszerűsítési leágazásai is.

Mindent egybevetve a közigazgatás-tudományok eredményeire irányuló szervezett népszerűsítés egyúttal egy igen összetett kapcsolatrendszer is a közigazgatás személyi állománya, a tudomány képviselői és a befogadók között. Jobb esetben nem egyirányú kommunikációról van szó, hanem folyamatos és kölcsönös hatásmechanizmusokról. Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai szakirodalom is jelzi, hogy mindez ma már nem csupán elvi lehetőség:

megjelent az ún. állampolgári tudomány jelensége is,⁹ ami lényege szerint *az önkéntes tudományos munka* kormányzati tevékenységek körében történő magas hatékonyságú felhasználásának biztosítása, végső soron a tudomány-politika társadalmasítása,¹⁰ aminek egyik közvetlen célja és következménye éppen a tudomány iránti általános fogékonyság növelése.¹¹

4. A népszerűsítés lehetséges tárgyai

A közigazgatási jog, illetve a legtágabban vett közigazgatás-tudomány mind-ezidáig nem voltak jelen a 'népszerű tudományok' véges listáján, miközben tény, hogy éppen a közigazgatás, és tipikusan a közigazgatási jog jelenségei azok, melyek kikerülhetetlenül és tömegesen vannak jelen valamennyi állampolgár hétköznapi életében is. Ez eredményez(het)i azt a sajátos helyzetet, hogy olykor az ügyfeleknek készülő különféle ügyleírások, tájékoztatók és összefoglalások – éppen a lényeg kiemelése, az egyszerűsítő megközelítés, illetve folyamatszerű ábrázolás szándéka miatt *olykor* maguk is tudomány-népszerűsítő jelleggel bírnak. Hasznos, ha ezek a kommunikációtudomány, a szociálpszichológia stb. mellett a közigazgatási jogtudomány egyes – döntően a közlés tartalmával kapcsolatos – eredményei is visszatükrözik.

Rögzíthetjük, hogy a tudományos eredmények itt olyan személyek számára jelennek meg fogyasztási javakként, akik *a legtöbb felmerülő kérdésben pontos szakmai* előismeretekkel nem, vagy általában csupán korlátozottan, hétköznapi életük által indokolt mértékben rendelkeznek. Sőt, éppen a jogi vonatkozású területeken a legtöbb az olyan *meglévő tudás*, amely fals, és előítéleteken, pletykákon, jólétesültek félretájékoztatásán alapul¹² – azaz *gyakran* a tudománynépszerűsítés révén nem egyszerűen új tudás felkínálásáról és beépítéséről van szó, hanem téves információk kigyomlálásáról és tényszerű, helytálló tudásokkal való helyettesítéséről is.

De nem kitérve a fejezet címében feltett kérdésre adott válasz elől, vajon melyek lehetnek azok a témák, amelyek közérdeklődésre számot tartó, s ennek érdekében közérthetően tárlt tudományos értéként lennének megjeleníthe-

9 Z. KARVALICS László: Állampolgári tudomány és önkéntes erőforrásszerzés mint paradigmaticus, szakpolitikai és menedzsment-kihívás. Új Magyar Közigazgatás, 2019, 12 (1), 44-53.

10 Uo. 49.

11 Uo. 51-52.

12 Erre nézve lásd például LÉVY, Bernard-Henri: Google, fake news és az igazság válsága. *Heti Világgazdaság*, 2019, 41 (8), 65.

*tőek ma Magyarországon?*¹³ Feltétlenül ilyen – a teljesség igénye nélkül – egy roma-magyar kiegyezés közjogi előkészítése az okok és eredmények közzétételével; az önálló Balaton-megye létrejötte mellett szóló érvek bemutatása; a székely kulturális autonómia lehetséges közigazgatási vonatkozásainak vázlatja; a migrációval összefüggő új jogi-igazgatási összefüggések bemutatása; annak 'kitalálása', hogy a köz szolgálatában hivatásszerűen tevékenykedők migrációval összefüggő átfogó és kötelező képzésének mi legyen a tartalma; az e-sport hiányzó szabályozásának esetleges közjogi és kifejezetten közigazgatási jogi elemei; a szociális területeken megjelent kitagolás jelentésének és jelentőségének, jogi és azon túli összefüggéseinek megismertetése; az éghajlatváltozás várható hatása a magyar településekre – egészen a településszerkezet változását is eredményező hatások bemutatásáig menően stb., stb. Csupán néhány kiragadott téma alapján is jól érzékelhető, hogy igen izgalmas, tartalmas és előremutató, az előző fejezetben leírt céloknak is megfeleltethető, a jogi-igazgatási összefüggéseket is dominánsan felmutató tudománynépszerűsítő törekvéseknek lehet helye hazánkban.

Természetesen ismerve a legtöbb népszerűsítő alkalom korösszetételét, bátran felvethető – akár *road-show* jelleggel – egy-egy, több igazgatási szempontból is sajátos helyzetben lévő település átfogó bemutatása (Sopron, Budapest, Debrecen stb.). Vetítéssel, történeti áttekintéssel és a kortárs kihívások érzékeltetésével komoly hozzáadott érték lenne előállítható. A tények rendszerezett felkínálása eleve erőteljes hatású, másrészt pedig lehetővé válik a jogi mellett a politikatudományi, szociológiai, sőt társadalomlélektani és egyéb tudások alkotó jellegű közvetítése is.

A közigazgatási jogi összefüggések egyik vissza-visszatérő, s mindig nagy érdeklődést kiváltó területe a közigazgatási jogi nyelvújítás kérdése, ahol a résztvevők aktív bevonására is sor kerülhet: a csupán fonetikus átírásban létező vagy egyenesen idegen nyelvben kialakult formában használt szavak magyarításának, magyar megfelelőjének 'feltalálására' irányuló pályázatok kiírása is a 'befogadók' érdemi bevonásának is egyik jó példája lehetne.¹⁴

13 RIXER Ádám: *A magyar közigazgatási jogtudomány értékelésének szempontjai*. Budapest, KRE Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2018, 24-25.

14 Uo. 139-151.

5. Formák, módszerek, megoldások, amelyek révén a tudomány eljuttatható a tudomány világán kívüli közönséghez

5.1. Általános kérdések

A közigazgatási jog, mint jogtudományi ág, és mint oktatási diszciplína, maga is megújulás előtt áll, vagy – ha megengedőbbek vagyunk – éppen most megy át egy megújuláson: nem csupán tartalmilag, dogmatikailag, hanem kifejezetten a módszertan, a didaktika területén is,¹⁵ és ez az, ami a tudománynépszerűsítésben is szükségképpen visszaköszön.

Kiindulópontként rögzítsük, hogy az eredményes és hiteles tudománynépszerűsítésnek van két elemi előfeltétele: a kifejtett álláspont, közvetített információ tartalmi helyállósága, illetve annak érthetősége. Ezeket akár 'módszertani követelményekként' is rögzíthetjük.

A közérthetőség követelményére egy másik jogterület döntéseivel (*a Be. szerinti határozatokkal*) kapcsolatban hívja fel a figyelmet Gábris Angéla: „[a] közérthető megfogalmazás három fő követelménye, hogy a célközönség: a) meg tudja találni azt, amire szüksége van, b) megérti, amit talált, és c) fel tudja használni az információt saját igényeinek kielégítésére”.¹⁶ Erre 'rárímelnék' Vajda Róza szavai, aki az akcionista tudomány fogalmát értelmezve írja, hogy a tudományhoz mint erőforráshoz való hozzáférés demokratizálásának egyik záloga éppen a közérthetőség.¹⁷

A tartalom kérdéséről szólva meggyőződésünk, hogy a közigazgatási jogtudománynak is vannak, illetve lehetnek olyan eredményei, amelyek megismertetésre méltóak és meg is ismertethetőek a szélesebb társadalmi nyilvánossággal (*lásd az előző fejezetben megjelölt témákat*), csak meg kell találnunk a *megfelelő formákat*.¹⁸ Nyilván nem arról van szó, hogy a kereskedelmi tévék valamelyikében az aktuális valóságshow és az időjárásjelentés között valaki szemelvényeket ad elő a magyar közigazgatás-tudomány klaszszikusaitól; s nem is a bulvárosodás a cél (politikailag frekventált, aktuális

15 Lásd RIXER Ádám *Alternatív utak a közigazgatási jog oktatásában* című előadását a Szamel Lajos születésének 100-ik évfordulója alkalmából szervezett tudományos konferencián, a PTE ÁJK-n, 2019. november 22-én.

16 GÁBRIS Angéla: Közérthetőség a hazai büntetőeljárás jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/12, 503.

17 VAJDA Róza: Mi fán terem az akcionista tudomány? – Módszeresen beszámoló. *Szociológiai Szemle*, 2019/1, 149.

18 RIXER (2018) i. m. 25.

témák felvetésével), de kell, hogy legyenek csatornák is, ha léteznek hasznos, befogadásra méltó ismeretek, eredmények.¹⁹

A tudásátadás hagyományosan legalapvetőbb formája, egyúttal a tudománynépszerűsítés kiindulópontja – társadalomtudományi témákban legalábbis – mindig a *befogadó saját előismereteire is alapozva újat mondó információ-átadás* (tehát az én ezt már láttam, hallottam felismerést hasznosnak vagy érdekesnek látszó tudással 'megfejelő' közlésmód), amely egyúttal letisztult, könnyen hozzáférhető, a szükséges mértékben leegyszerűsített. Közlés, amely kész, jól értelmezhető megoldásokat kínál fel: adott esetben olyan új – a látszólag különmemű jelenségeket egyberendező, azok kapcsolatára hihető magyarázattal szolgáló – modelleket biztosítva, amelyek 'minden kérdésünkre képesek megfelelni', sőt, vélhetően a későbbi jelenségek viszonyítási pontjaiként is megfelelőek lesznek. A tudománynépszerűsítés bizonyos mértékben – Arisztotelész nyomdokain haladva – a valóság művészi formákban történő visszatükrözése, mimézis is, amiből az is következik, hogy a befogadói oldalon – egyebek mellett – valamifajta *műélvezetről*, a korábban megismert jelenségek új információk általi jobb megértéséről is szó lehet.

5.2. Az egyes módszerek

Négy tudománynépszerűsítési alapszerepünk közül az *első* az előadásos forma, közönség előtt, tipikusan technikai segédeszköz használatával, míg a *második* az írásos forma, ami a közigazgatási jog esetében szükségképpen a jogi műnyelv megértésorientált, korlátozott használatát is szükségképpen jelenti. A *harmadik* a gyakorlati bevonó (szimulációk és azokhoz kapcsolódó magyarázatok, tudományos igényű információk révén), a *negyedik* pedig a nem személyes jelenléten alapuló, azaz tipikusan digitális platformokon keresztül megvalósuló. Természetesen lehetséges ezek keverése, vegyes megjelenítése is.

Bármelyik 'alapszerep' használjuk is, tisztában kell lennünk azzal, hogy bizonyos *tudományos műfajok* inkább, megint mások pedig kevésbé szolgálják a 'népszerűsítés' ügyét. Tóth Károly jegyzi meg még évtizedekkel ezelőtt, hogy „A monográfia [...], legyen bármilyen kis terjedelmű, lényegénél fogva nehezen egyeztethető össze a népszerűsítéssel, nehezen szolgálhatja a népszerűsítés célját. Tudománynépszerűsítőnek én azt a könyvet nevezném, amely nem egy-egy szakterület eredményeit ismerteti (tehát nem tényeket sorol fel), hanem megmozgatja a képzeletet. Nem már előzőleg kialakult érdeklődésre

19 Uo.

épít, hanem éppen azt igyekszik felébreszteni. Nem jóllakat, hanem étvágyat gerjeszt. Formai jellemzője, a könnyedség (Barabás Endre kritériuma) nem meghatározója a műfajnak, hanem csak hordozója az említett tartalmi jegyeknek”.²⁰ Tóth állítását értve és tarthatónak tekintve is meg kell jegyeznünk, hogy egy monográfia (kismonográfia) is alkalmas lehet a tudományos tények szakszerű és mégis olvasmányos, élvezetes közlésére – ennek legújabb példája a közigazgatási jogtudomány körébe sorolható munkák közül Köbel Szilvia jogtörténeti és jogdogmatikai alapkérdéseket is feszegető munkája.²¹

Bármilyen legyen az igazság a monografikus művek lehetőségeivel kapcsolatban, figyelembe kell vennünk azt is, hogy – *ahogyan az irodalomtanítást sem lehet tartósan visszatuszkolni a száz évvel ezelőtti, modern médiumhasználati ismeretektől mentes struktúrákba* –, a digitális korszakváltás eredményei bizonyosan nem rekeszthetők ki a módszertani megoldások köréből sem.

Alapmódszertől, illetve a választott ’műfajtól’ függetlenül kijelenthető, hogy a mai kor követelménye szerint létezik olyan, az információátadást is magában foglaló általános – és tudományosan is megalapozott, fejlesztett – módszertan, amely a legtöbb tudománynépszerűsítő kísérlet számára is megkerülhetetlen: ez az ún. élménypedagógia. A tudás célba juttatásának mikéntjére vonatkozó kérdésünkre adott *egyik lehetséges, generális válasz tehát az élménypedagógia*. S „[b]ár az élménypedagógia – ha ragaszkodunk a pedagógia szó szerinti fordításához – gyerekeknek szól, mégis eddigi tapasztalataink során minden korosztály esetében sikert arat, így az időseknel is”.²² Az élménypedagógia megalapítója, Kurt Hahn szerint az iskolai nevelés célja a személyiségfejlesztésben rejlik: az igyekezet kialakulása és fennmaradása, az állandósuló kíváncsiság és együttérzés (!) fejlődése talán a leglényegesebb elemek.²³ Az iskola egyik meghatározó iránya az a képzési modell, amely az ún. tapasztalati tanulás szerint működik, s amelynek lényege az akadémikus tudás megszerzése helyett a személyiség és az érettség fejlesztése az aktív tapasztalatszerzés folyamatán keresztül.²⁴

Összetevői leggyakrabban a külső helyszínek, váratlan, de életszerű feladatok, melyek az egyéni kompetenciák fejlődése mellett mások jobb megismeréséhez,

20 TÓTH Károly. Tudomány-népszerűsítés vagy ismeretközlés? *Korunk*, 1974/1, 142.

21 KÖBEL Szilvia: *Az emberi jogok védelmezőiből a „nép ellenségei”. A Magyar Közigazgatási Bíróság megszüntetése 1949-ben*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019.

22 CSIMÁNÉ POZSEGOVICS Beáta – SÁRINÉ CSAJKA Edina: Élménypedagógia a minőségi időskorért. *Képzés és Gyakorlat*, 2017, 15 (4), 69.

23 Uo.

24 Uo.

és a csapatmunka hatékonyságának növeléséhez is jelentősen hozzájárulnak.²⁵ Az egyes feladat-elemek mindig egymásra épülnek, és általában értékeléssel zárulnak. Az értékelés segíti a résztvevőket abban, hogy elgondolkozzanak a friss élményeken, és tudatosítsák magukban az új tapasztalatokat, ide sorolva az új, szakmai jellegű tapasztalatokat is. A feladatok általában úgy kerülnek kialakításra, hogy azok kihívást jelentsenek mind az egyén, mind a csapat számára, ám egyúttal mindenki által teljesíthetőek legyenek.²⁶

A fentieket a közigazgatási jogi ismeretterjesztésre vonatkoztatva, a közigazgatási jogot a megszokott tantermi környezetből kiszakítva is kell oktatni: intézményeket látogató kirándulások, helyszíni szimulációk és más, hasonló keretek között. Ezek a formák természetesen hozzájárulnak az élethez vett és komplex eseteken, jelenségeken keresztül történő oktatást, azzal a további előnnyel is szolgálva a célok elérését, hogy eme életszerű jelenségek legalább egy részével, egyes körülményekkel kapcsolatban a hallgatónak már lehetnek, vannak egyéni előismeretek is.

Az élménypedagógia tehát szoros kapcsolatban áll a korábban említett komplex problémamegoldással is, amennyiben ezen 'jogesetek' előzetes tudásszinttől függetlenül lehetővé teszik a kapcsolódást, bevonódást, aktív tanulást. Ilyen témák lehetnek például – ahogyan arra korábban is utaltunk – a Sopron közigazgatását érő extrém kihívások, hatások napjainkban, vagy éppen egy cigány-magyar közjogi kiegyezés közigazgatási összefüggései, elemei. Végső soron az élménypedagógia a frontális tudásátadás gyakorlatának oldását eredményezi – valósuljon meg az egy szimulált képviselőtestületi ülés vagy egy szabálysértési tárgyalás formájában, esetleg egy felsőoktatási vagy azon kívüli közigazgatás és szépirodalom kurzus keretében.

5.3. A közigazgatási jogtudománnyal érintkező lényegesebb új, a tudomány-népszerűsítés szempontjából is lényeges (inter)diszciplínák²⁷

A módszerbéli megújulás tehát – amint az már az előző alfejezetben is látható volt – nem csupán az információtechnológia robbanásszerű változására vezethető vissza. Egy további stimulálója ezen megújulásnak a közigazgatási jogtudománnyal érintkező újszerű (rész)tudományok, határdiszciplínák megjelenése is, amennyiben ezek önállóságának egyik alapja *gyakran* éppen a

25 HORVÁTH András: Alternatív élménypedagógia. *Tudásmenedzsment*, 2009, 10 (2), 92.

26 Uo.

27 Jelen alfejezet RIXER (2018) felhasználásával készült, a téma részletesebb kifejtésére ott került sor.

tudás generálásának és célba juttatásának sajátos módja.

A közigazgatás-tudományok (a közigazgatás-tudomány rész tudományai) között stabilan rögzültek azok, amelyek hagyományosan a 'főbb' rész tudományok között tartatnak számon, így a közigazgatási jogtudomány, a politikatudomány és a közigazgatási szervezéstudomány. Szintén hosszú ideje meghatározóak a közigazgatás vizsgálatában a statisztika, a szociológia,²⁸ vagy éppenséggel a közgazdaságtan. A sort természetesen hosszan folytathatjuk (leginkább interdiszciplináris tudományterületek említésével²⁹), s minél hosszabb a felsorolás, annál feszítőbb a jelen témánk szempontjából leglényegesebb kérdés: van-e érdemi kapcsolat a közigazgatási jogtudomány és a többi rész tudomány között;³⁰ illetve *hogyan képesek ezek egymásra hatni, s a közigazgatás jogi vetületeivel kapcsolatos hasznos – vagy legalábbis – érdekes többletismerteket előállítani laikusok számára?*

Melyek tehát azok az új-régi diszciplináris területek, amelyek ma leginkább alátámaszthatják, kiegészíthetik, illetve átértelmezhetik, s végső soron hozzáférhetőbbé tehetik a közigazgatásra vonatkozó hagyományosabb jogtudományi megközelítések eredményeit – *igazodva a korábban kifejtett jogbéli és társadalmi változásokhoz is?*³¹

Az alábbi lista ezen területek közül a jelen kor szerinti legmeghatározóbbakat kívánja katalogizálni – *a részletes bemutatást, illetve a népszerűsítő törekvések szempontjából meghatározó rész kérdések említését jelen keretek között nem felvállalva.*

Archontológia. E történeti segédtudomány középpontjában az egyes hiva-

28 „A szociológia a közigazgatást bürokratikus szervezetnek tartja, amely az emberi tevékenység irányításának sokkal észszerűbb, hatékonyabb lehetőségét teremti meg, mint a korábbi szervezeti formák, amely azonban ugyanakkor a társadalmi elnyomás legkifinomultabb gyakorlásának veszélyét is magában rejt. A szociológiai kutatások hosszú időn keresztül vagy az előző, vagy az utóbbi tétel bizonyítására helyezték a hangsúlyt. Az első tételt elfogadva született meg a bürokráciát ideális szervezeti modellnek elfogadó teória, a másodikat helyesnek tartva az az irányzat, amely a bürokráciát a társadalom rákos daganataként kezelte.” LŐRINCZ Lajos: *A közigazgatás alapintézményei*. Budapest, HVG-ORAC, 2005, 36.

29 KALAS Tibor – TORMA András: *Közigazgatási jog I. Magyar közigazgatási jog. Általános rész*. Miskolc, Virtuóz Kiadó, 2007, 65-66.

30 „Amíg a hatvanas évekig a kutatási irányzatok élesen elkülönültek egymástól, addig az utóbbi évtizedekben erősödik az irányzatok kölcsönös egymásra hatása. A jogi és politikatudományi kutatások összefonódnak a szociológiával, az igazgatástudományi kutatások a pszichológiával.” LŐRINCZ (2005) i. m. 40.

31 Fleck úgy fogalmaz, hogy „A jog átalakulásából következik az oktatás multidiszciplinaritás iránti szükséglete”. FLECK (2018) i. m. 31.

tások őrzőinek visszatekintő katalogizálása és az egyedi életpályák vizsgálata áll. Szűkebb tárgyunk esetében a közigazgatási bírák arcélének megrajzolása lehet a legizgalmasabb kísérlet, hiszen ennek révén egy-egy egyéni sors és egy-egy korszak jogélete is érzékletesen jelenhet meg.

E-közigazgatás. A '90-es évektől az informatika nemcsak eszköz-, hanem tárgyi szinten is behatol a tudományokba. A digitális eszközpark, a számítástechnika fogalmai, módszerei és tételei szervesen beépülnek az adott tudományterület – esetünkben a közigazgatás-tudományok, illetve a közigazgatási jogtudomány – művelésének szövetébe és új szakmai „minőségeket” hoznak létre.³² Az új információs és kommunikációs technológia hatására létrejövő e-tudomány elektronikus közigazgatással kapcsolatos kutatásainak növekvő jelentőségű és sokak számára érdekfeszítő elemei a *globális trendek, az Európai Unió belül érvényesülő,*³³ *illetve nagyon is lokális fejlemények.*³⁴

Filozófia. Korunk változásai kikényszerítik a közigazgatásra irányadó jogi normák és a valós működés tényei közötti valamifajta *filozófiai szintézis* újbóli megteremtését (is). Az elmúlt évtizedekben a magyarországi jogi és jogtudományi gondolkodás nem a filozófiai reflexió felé tolódott el; „beérte a gyakorlat igényelte válaszokkal, [...] feladva a nagy és végső válaszok fellelését.”³⁵ A változás azonban elindult: a közigazgatási jogtudomány figyelme is – egyebek mellett – *egyre inkább azon kérdés felé fordul, hogy hogyan is lehetséges a morális elvek – fokozottabb – behatolása a jog világába.*³⁶

Miért most – a tízes, húszas években – kerül előtérbe ez a szükséglet? Átalakul a társadalom, továbbá a jog tartalma, változási sebessége, de – ezektől nem elválaszthatóan – a jogtudomány belső szerkezete is, új súlypontokat kapva:

-
- 32 Z. KARVALICS László: Az adatsilóktól a tudomány kontrollforradalmáig. *Magyar Tudomány*, 2008, 169 (3), 352-363. <http://www.matud.iif.hu/08mar/13.html> (2018. 01. 05.); illetve CZÉKMANN, Zsolt – KISS, Lilla Nóra: The Concept of E-administration in the Hungarian Regulation. *Juridical Current*, 2015, 18 (1), 73-88.
- 33 CSÁKI-HATALOVICS Gyula: Új trendek Európában az elektronikus közigazgatás területén. *Glossa Iuridica*, 2017, 4 (3-4), 71.
- 34 LENDVAI Róbert: Elektronikus közigazgatás kistelepülési szinten. *Comitatus*, 2017, 27 (4), 52-58.
- 35 SZABÓ Miklós: *Szó szerint... A jog és nyelv interferenciájáról*. In: SZABÓ Miklós – VARGA Csaba (szerk.): *Jog és nyelv. Jogfilozófiák sorozat*. Budapest, PPKE Jogbölcseleti Intézete, 2000, 2.
- 36 Az újabb hazai szakirodalomban a filozófia és a közigazgatási jogtudomány – mint szűkebb témánk – megújuló kapcsolatára utal például BORDÁS is, amikor azt állítja, hogy *például* az integritás új fogalma egyenesen „az állam [új] filozófiai – azon belül etikai – megközelítésének” köszönhető. BORDÁS Mária: *Gondolatok a közigazgatás-tudományról*. *Polgári Szemle*, 2012, 8 (3-6), 14.

érdemes tisztáznunk, *egyfajta tételt gondolatként*, hogy maga a közigazgatási jogtudomány *tartósan* semmiképpen nem merülhet ki a legszűkebb értelemben felfogott normatív és dogmatikai elemzésekben. Jakab és Menyhárd megfogalmazásában: „Bár hagyományosan a jogtudományi munka szíve a hatályos jogra vonatkozó fogalmi tisztázó (jogdogmatikai) elemzés, a jogtudomány nem csupán jogdogmatikai kutatásokat végez. [...] jogtudományként fogjuk fel a jogtörténeti [...], valamint a jogbölcséleti, továbbá a *de lege ferenda*, az empirikus, és a jogra vonatkozó politikai filozófiai kérdésfelvetéseket is”.³⁷ Ez a kijelentés a közigazgatási jogtudományra alkalmazva is megállja a helyét, s jelen kutatás tekintetében, a közigazgatási jog népszerűsítésével összefüggésben is mérvadó. A jogtudomány iménti eszme-futtatásban vázolt elmozdulása tehát bizonyosan felerősíti az etikai, morális – végső soron filozófiai – jellegű kérdéseket, valamint az azok közös megvitatására irányuló osztársadalmi igényeket.³⁸ Mindez pedig a közigazgatási jogtudomány új elemét, ha úgy tetszik új területét, a népszerűsítést is önálló tényezőként emeli be a szakmai diskurzusba is.

Hungarológia. A közigazgatás fogalmának kibővülésével, a határon túli magyarokkal kapcsolatos autonómia-viták³⁹ és érdemi közigazgatási feladatok megjelenésével, az állam és a közigazgatás tudatos közösségépítő és a magyar kultúra hangsúlyosabb külhoni megjelenítését célul kitűző közpolitika megjelenésével új határtudományok, interdiszciplínák is érdemi szerepet kapnak a közigazgatás és a közigazgatási jog vizsgálatában, valamint a bemutatható eredmények közvetítésében.⁴⁰ E tudomány törekvései között egyébiránt különösen lényeges

37 JAKAB András – MENYHÁRD Attila: *A magyar jogtudomány helyzete és kilátásai*. In JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudománya: Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2015, 25-26.

38 KUMAR, Vishal: *Ethical Concerns in Public Administration*. Unit 21. 1-24. https://www.academia.edu/41069912/UNIT_21_ETHICAL_CONCERNS_IN_PUBLIC_ADMINISTRATION (2019. 12. 20.)

39 Ádám Biborka: *December elseje és a kettős hatalmi szerkezet Székelyföldön*. In: JAKAB Albert Zsolt - PETI Lehel (szerk.): *Aranymadár: Tanulmányok Tánzos Vilmos tiszteletére*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet – Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2019, 469-479.

40 Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a terület iránti érdeklődés fokozódása a tudományos és egyéb viták intenzitását is növeli. Lásd például: BÁRDI Nándor: *Álságos állítások a magyar etnopolitikában. A külhoni magyarok és a budapesti kormányzatok magyarságpolitikája*. In: JAKAB András – URBÁN László: *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2017, 130-155.

elem a *külföldön történő ismeretátadás, ismeretterjesztés* mozzanata is.⁴¹

Identitástudomány. Szintén az állam szerepfelfogásának, illetve ön- és énképének változásával függ össze az ún. identitástudomány körvonalainak megjelenése. Szinte egyik pillanatról a másikra jelent meg *nagy hangsúllyal* a közéletben és a tudományban is a '10-es években a kérdés, hogy miben is áll a magyarság politikai, jogi és egyéb identitása (önazonossága). Az identitástudomány fogalmát korábban szűkítő módon a néprajzra, s az ahhoz hasonló – a hagyományok leírását, rendszerezését végző – tudományokra értették. Ehhez képest *ma előtérbe kerül a jogi, illetve alkotmányos identitás*, a különféle – államéletben is szerepet játszó – szereplők, entitások, így a közigazgatás egésze és egyes elemei vonatkozásában is.⁴² Az európai integráció némileg átalakította, de egyúttal meg is erősítette az egyének és közösségek (nemzetek) önazonosság-igényét.⁴³ A globalizációval párhuzamosan ezért is vált/válik az *identitásvita* az egyik legtöbb érdeklődésre számot tartó tudományos jelenséggé.

Integritástudomány. Az integritás kérdése az utóbbi évtizedben a magyar közigazgatás, illetve közigazgatási (államtudományi) felsőoktatás „varázsszavává” vált. Míg korábban leginkább a korrupció legszűkebben vett büntetőjogi(as) vonatkozásai jelentek meg e kérdéskör tudományos feldolgoásaiban, addig e terület ma már a korrupció 'árnyaltabb jelenségei' (pl. patronázs és klientelizmus), a közszolgálati jogi elemek és az etikai, filozófiai valamint kormányzástani összefüggések hangsúlyosabbá válása mellett olyan, „a menedzsment-szakirodalomból már ismert elemeket is képes magába foglalni, mint az értéktudatosság, a vezetői készségek, a szervezetfejlesztés vagy a [tételes jogban is terebélyesedő] kockázatelemzés”.⁴⁴ Úgy ítéljük meg tehát, hogy nem csupán a közsférában is erősödő új feladatról, illetve tevékenységről (integritás-tanácsadás, integritás-menedzselés) van szó, hanem az

41 KISSNÉ PAP Margit: Áttekintés a hungarológia jelenlegi helyzetéről és a fontosabb további feladatokról. *Hungarológia*, 2000, 2 (1-2), 25.

42 A témához az újabb szakirodalomból lásd: RIXER Ádám: Az identitás-vita újabb fejleményei Magyarországon. *Glossa Iuridica*, 2017, 4 (1-2), 147-171.; továbbá: CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: A Haining-elv. Az alkotmány identitása, stabilitása és változathatósága. *Iustum Aequum Salutare*, 2016, 12 (4), 21–32; illetve JACOBSON, Gary Jeffrey: *Constitutional Identity*. Cambridge, Harvard University Press, 2010.

43 Lásd részletesebben NAVRACSICS Tibor: Nemzeti érdek és Európa. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2014, 2 (4), 100-104.

44 KLOTZ Péter: *Az integritás-szemlélet lehetőségei a korrupció elleni fellépésben, különös tekintettel a munkaköri kockázatok elemzésére*. Doktori értekezés téziszülete. Budapest, NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2017, 3.

oktatásban és vélhetően a tudományos ismeretterjesztés körében is önállóul új interdiszciplináris tudományterületről is.⁴⁵

Kommunikációtudomány, közigazgatási kommunikációtudomány. A közigazgatás belső, illetve kifelé irányuló kommunikációjának vizsgálata nem csupán a tényleges és ideális kommunikációs stratégiák és konkrét megoldások feltárására törekszik: a tudomány számára egyre lényegesebb kérdés az is, hogy az a kép, amely a közigazgatásban önmagáról, saját szerepéről él, hogyan közelíthető a társadalomban a közigazgatásról (illetve annak specifikus szereplőiről) kialakult – előbbtől adott esetben jelentősen eltérő – képhez.⁴⁶

Közigazgatás és szépirodalom. Magyarországon is szépen-lassan önálló, stabil diszciplínává válik az ún. *jog és szépirodalom*, amely a jogi jelenségek szépirodalmi összefüggéseit kívánja feltárni. A kutatási terület legjellegzetesebb megközelítése azt vizsgálja, hogy a jog hogyan jelenik meg az irodalmi művekben (*law in literature*).⁴⁷ Amennyiben a különféle, világszerte egyre nagyobb népszerűsége szeret tevő „Jog és szépirodalom” kurzusok jelentőségét és lehetőségeit merőben oktatásmódszertani nézőpontból elemezzük, azt látjuk, hogy ezek révén a jogi típusú problémák nem valós eseteken, hanem a valósággal valamifajta rokonságot mutató, döntően kitalált, irodalmi köntösbe öltöztetett történeteken keresztül jutnak el a hallgatókhoz. Az egyes jogintézmények bemutatása, értelmezése így egy olyan „közös élmény” alapján lehetséges, amit az egyéb – hagyományos – stúdiumok csak korlátozottan képesek nyújtani, hiszen a hall-

45 BOKOR Tamás: Az antikorrupció és az integritás oktatásának lehetőségei. *Magyar Tudomány*, 2018, 179 (4), 541–549.

46 JARRETT, J. Gregory et al.: Communications. *Public Administration Review*, 1984, 44 (6), 551-557. A közigazgatás és a média között egy kettős kapcsolat áll fenn: egyik oldalról a média formálja a közigazgatásról a társadalomban kialakított képet, másrészt a közigazgatás szabályozza és felügyeli a médiát, ami révén (általában közvetett formában) a társadalom közigazgatás-érzékelése is alakítható. Lásd részletesebben: BENCSIK András – FÁBIÁN Adrián – PÁL Emese – SZŐKE Gergely László: A közigazgatás és a média kapcsolódási pontjai. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2015, 3 (4), 60-75.

47 H. SZILÁGYI István: Jog és irodalom (habilitációs előadás). *Iustum Aequum Salutare*, 2010, 6 (1), 5. [E témában lásd még: NAGY Tamás: *Jog, irodalom, intertextualitás*. In: GERENCSÉR Balázs – TAKÁCS Péter (szerk.): *Ratio Legis – Ratio Iuris*. Ünnepi tanulmányok Tamás András tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Budapest, Szent István Társulat, 2011, 38-47.; illetve KISS Anna – KISS Henriett – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Csíny vagy bűn?* Budapest, COMPLEX Kiadó, 2010; RIXER Ádám: *Jog és szépirodalom*. *Iustum Aequum Salutare*, 2012, 8 (2), 165-194.]. A két terület kapcsolatának nehézségei is elemzésre kerülnek egyes munkákban, erre nézve lásd például: Cs. Kiss Lajos: Megjegyzések a jog és művészet viszonyához. *Iustum Aequum Salutare*, 2007, 3 (2), 13-18.

gatók többsége – különösen a porosz típusú oktatási környezetben – érdemi szakmai előismeretek nélkül, „felkészületlenül” vagy korlátozott ismeretekkel van jelen egy-egy órán, szükségtelenül nagy teret engedve, hagyva az oktatónak, aki – legalábbis Magyarországon – a szemináriumi típusú alkalmakon is gyakran csak mintegy megismétli, „bővítve újratermeli” az előadásban elhangzottakat. A „Jog és szépirodalom” megközelítések mintájára – azokat mintegy leszűkítve egy területre – a hazai szakirodalomban már felmerült a *jogon túli dimenziókat is beemelő* „Közigazgatás és szépirodalom” tartalmú kurzusok lehetősége is,⁴⁸ *nem csupán a felsőoktatásban, hanem azon kívül is.*

Nyelvtudomány. A nemzeti kultúrának az anyanyelv a legfontosabb közösséget meghatározó tényezője. Magyarországon a nyelv társadalmi-politikai dimenziója megerősödni látszik az elmúlt időben; előtérbe kerül a külső hatásokkal szembeni *identitás-féltés* is.⁴⁹ Kis nyelvek esetében a szaktudományos közösségek formálásának és egyben-tartásának *különösen* fontos eleme (eszköze) a nyelv, az önálló szakterminológia léte és folyamatos gondozása. *A jogi-igazgatási műnyelv pillanatnyi állapota, kihívásai, újító kísérletei mind-mind olyan területek melyek méltán tarthatnak számot a köz érdeklődésére is.* Az euronyelvi hatások, az anglicizmusok, az újabb szóferdítések és egyéb izgalmas jelenségek, a nyelvmegőrzés, nyelvfejlesztés közigazgatás általi kísérleteinek bemutatása (pl. nemrégiben nyelvőrök alkalmazása minisztériumokban) minden korosztály számára könnyen érdekessé tehető. Sőt, egy-egy célzott – esetünkben a közigazgatás szókincsére koncentrált – nyelvújítási kísérlet maga is tudománynépszerűsítő hatású lehet.

Pszichológia. A közigazgatást érintő pszichológiai elemzések döntően a *tágabban vett* közigazgatással összefüggésben (tipikusan a közalkalmazottak feladatellátásával kapcsolatban⁵⁰), illetve általában a tágabban értelmezett

48 A területet megalapozó munkaként lásd: RIXER Ádám: Közigazgatás és szépirodalom. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2015, 3 (3), 49-72.

49 SCHÖPFLIN György: *Az identitás dilemmái. Kultúra, állam, globalizáció.* Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2004, 143.

50 „A kiégés a segítő foglalkozásúak gyakori szindrómája.” SZÉNYEI Gábor András – Ádám Szilvia – GYÖRFFY Zsuzsanna – TÚRY Ferenc: A kiégési szindróma megelőzése – a hagyományoktól a modern információs technológiáig. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2015, 70 (4), 847. A további irodalmak közül kiemelendő: KUN Ágota – SZABÓ Anett: Boldogság tényezők a pedagógusok munkájában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2017, 72 (3), 281-310. Elsősorban az oktatási, szociális, illetve gyermekvédelmi igazgatási területeken kerül előtérbe a gyermekpszichológia is. Ld. például WOLFE, Lucy: Darling Divas or Damaged Daughters? The Dark Side of Child Beauty Pageants and an Administrative Law Solution. *Tulane Law Review*, 2012, 87 (2), 427-455.

állami-politikai szféra kapcsán,⁵¹ a közigazgatást is érintő bíraskodással összefüggésben,⁵² vagy *szférafüggetlen* témákban (feladatvégzés, időbeosztás) érzékelhetőek.⁵³

6. Milyen is az ideális népszerűsítő?

Az ideális népszerűsítő egyszerre gyakorlati szakember, aki naprakész példákkal képes szolgálni szinte bármely felmerülő kérdésben, s ugyanakkor teoretikus érdeklődéssel felvértezett tudós, aki rendszerező és általánosító képességével új szintézisek előállítására is alkalmas. Kitűnő előadó, aki az információtechnológia újabb lehetőségei között is otthonosan mozog, miközben mondandójával képes a figyelem fenttartására: az érdekesítő tartalmi elemeket remekül elegyíti némi humorral is. Utóbbi jelentőségét nem lehet túlbecsülni, más tudományok népszerűsítése kapcsán is kiemelt szerepet tulajdonít neki a szakirodalom: Nemes Warburtonról írja, hogy „a filozófianépszerűsítés nagymestere: nem csupán okosan választja ki a lényegi problémákat, de kiváló írói tehetséggel, komolysággal, iróniával és humorral képes bemutatni a filozófia nagy kérdéseit. Ez a legkézenfekvőbb, a legtöbb falat ledöntő módszer: a humorba ágyazott tényközlés”.⁵⁴ Amennyiben a tágabban vett közigazgatás-tudományok köréből keresünk egy jó példát, elsőként bizonyosan Parkinson örökérvényű műve ötlik fel bennünk.⁵⁵

A hivatalos minőségből fakadó és magántermészetű közlések, a praxisból és a kortárs szakirodalomból hozott példák közötti 'átjárás', könnyed váltás szintén hozzátartozik ahhoz, hogy a népszerűsítő által biztosított komplexitás

51 BERECZKEI Tamás: A manipuláció művészete. A machiavellizmus kognitív és evolúciós alapjai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2015, 70 (1), 7-22.

52 Lásd például: FEKETE Mária – GRÁD András: *Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. Szűkebb témánk szempontjából is figyelemre méltóak az igazságszolgáltatás pszichológiájáról (440-449. oldalak), illetve a hatékony jogász kommunikáció pszichológiájáról (517-533. oldalak) írott fejezetek.

53 Lásd például: KVASZINGERNÉ PRANTNER Csilla – SOLTÉSZ Péter – FARAGÓ Boglárka – PLÉH Csaba – SOLTÉSZ-VÁRHELYI Klára: A multitasking jelenség hatása a feladatvégzésre és az időbeosztásra – Módszertani előtanulmány. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2016, 71 (1), 109-125.; illetve KOVÁCS Kristóf – FARAGÓ Boglárka: A modern technológia hatása a kognitív képességekre: áttekintés. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2016, 71 (1), 127-141.

54 NEMES i. m.

55 PARKINSON, C. Northcote: *Parkinson törvénye vagy az Érvényesülés Iskolája*. Budapest, Minerva, 1990.

érvényesülhessen: a többféle minőség összeegyeztetése igencsak jelentős kihívás az esetek többségében.⁵⁶

A mai magyar jogi, igazgatási felsőoktatásban azt látjuk, hogy az oktatók kiválasztásának, illetve az oktatói munka értékelésének nem szempontja a pedagógiai tudatosság és módszertani felkészültség. Témánk szempontjából ez azért is lényeges, mert bármifajta tudománynépszerűsítés elemi előfeltétele a nagyfokú, átlagost jelentősen meghaladó *tudatosság* a tudomány zárt világán kívüliek elérésében és számukra emészthető információkkal való ellátásában. E tudatosságra – és annak nyomán eredményes tudás-közvetítésre – pedig nagy valószínűséggel az lesz képes, aki a pedagógiai, módszertani és eszközhasználati kérdésekben gyakorlattal, készségszintű válaszokkal rendelkezik.

7. Kik jelentik a fő célcsoportot?

Miközben helytálló az a felvetés, hogy a közigazgatási jogi ismeretek befogadásához a legtöbb vonatkozásban szükséges valamifajta elvonatkoztatás és/vagy személyes tapasztalat is, ez nem feltétlenül mond ellent annak a szintén tartható álláspontnak, amely szerint a fiatalok nevelése, közigazgatás-tudományok iránti érdeklődésének felkeltése már korán elkezdhető – nem szükséges a hatóságokkal való folyamatos ügyféli, állampolgári kapcsolat, valamifajta 'érettségi szint' (lásd még ehhez a 6. lábjegyzetben leírt dilemmát). Érdemes *hipotézisként* rögzítenünk, hogy közigazgatási, illetve közigazgatási jogi ismeretek tudománynépszerűsítés keretében történő közvetítése *gyakorlatilag* minden korosztály és társadalmi csoport számára lehetséges, sőt, kifejezetten kívánatos. Általános iskolás kortól kezdődően az 'aktív állampolgárságra képezés' keretében már indokolt e forma alkalmazása, illetve a valamilyen okból társadalmi hátrányokkal élő, azokat elszenvedő csoportok (nők, gyermekek, cigányok, idősek, sérültséggel élők stb.) esetében is kiemelkedő szerepe van/lehet az ismeretátadás hagyományos csatornákon kívüli megoldásainak, az *informálás kreatív formáinak*. A bevonandó csoportokra vonatkozó taxatív – vagy akár csak a jelen állás szerint leginkább 'megcélzandó' rétegeket rögzítő – lista összeállítása tehát nem feltétlenül indokolt: pontosabb úgy fogalmaznunk, hogy egy folyamatosan bővülő és bővítendő személyi körrel beszélünk, ahol minden potenciális csoport bevonása mellett jó, erőteljes érvek sorakoztathatóak fel.

56 Füzér Gábor: A konzultáns, az előadó és a kapcsolatteremtő. *Üzlet és Pszichológia*, 2013, 2 (3), 30-32.

8. A tudományszerűsítés általános és a közigazgatásra vonatkozó ismeretekkel összefüggő korlátai

A harmadik generációs egyetem – szemben az első és második generációsokkal – „aktívan törekszik a létrehozott tudás kiaknázására, hasznosítására és üzleti alapokra helyezésére, egy új, harmadik célt teremtve magának, amely egyenértékű a korábbi kettő, a tudományos kutatás és az oktatás fontosságával”.⁵⁷ E megváltozott szerepfelfogás és önkép alapján egyrészt sor kerülhet hosszabb távon profitot is remélő befektetők és más, hasonló támogatók bevonására, másrészt pedig – s ez a tudományszerűsítés szempontjából is a legizgalmasabb terület – sor kerülhet a tudományos (oktatási) eredmények laikus közönség felé történő profitorientált közvetítésére is. Míg az első esetben a befektetők és támogatók bevonása egyre inkább egy verseny keretében kerül sor, ahol a felsőoktatási és egyéb kutatási entitások egymással versengve próbálnak megrendeléseket, kutatási megbízásokat és egyéb anyagi támogatási formákat elnyerni egy bővülő, erősödő és igen kompetitív piacon, addig a tudományszerűsítési törekvések egészen mostanáig csupán közvetett előnyökkel kecsegtettek: az intézmény vagy az előadó ismertségét, reputációját voltak hivatottak növelni, illetve emelni. Feltételezhetjük azonban, hogy a piaci szempontok e területen is egyre hangsúlyosabbá válnak, párhuzamosan a terület *primer* jelentőségének növekedésével. Figyelembe kell vennünk ugyanis „a posztakadémikus tudomány két jellegzetességét: a tudás intenzívebb hasznosítására való törekvést és a tudományban megjelenő vállalkozói magatartást”,⁵⁸ valamint azt, hogy „a tudományos intézményektől egyre inkább gyakorlati problémák megoldását várja a társadalom, de legalábbis azt, hogy a tudomány eredményei belátható időn belül legalább áttételesen valamilyen formában hasznosíthatók legyenek, azaz járuljanak hozzá a jóléthez és a gazdasági versenyképesség javulásához, segítsék a társadalmi, gazdasági, egészségügyi, műszaki, kulturális stb. problémák megoldását”.⁵⁹ Nyilván a műszaki tudományok kapcsán a piac és a tudomány szimbiózisa értelem-szerűbb; ezekhez képest a közigazgatás-tudományok – leszámítva néhány,

57 DEÉS Szilvia: *Egyetemi tudománymarketing. A harmadik generációs egyetem szemlélete és kommunikációja*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 2011, 35-36.

58 MARGITAY Tihamér. *Megrendelő, tulajdonos és bizalom a tudományban*. In: KUTROVÁTZ Gábor, LÁNG Benedek, ZEMPLÉN Gábor (szerk.): *Határmunkálatok a tudományban*. L'Harmattan, Budapest, 2010, 116.

59 Uo. 117.

gyakran éppen műszaki érintettségű részterületet – mindig is valamifajta lemaradásban lesznek. A jogi-igazgatási felsőoktatás – és tudományos kutatás – is nehezebben vesz fel megrendeléseket a piacról – nagyságrendekkel gyakoribb a mesterségesen támasztott kereslet.⁶⁰

További lényeges korlát az üzletiesítés előtt, hogy *miközben* a magánigazgatási, szervezési, vezetési és mindezekhez kapcsolódó jogi természetű tudások jelentősége és jól értékesíthetősége megkérdőjelezhetetlen, a hazai közigazgatás a legtöbb vonatkozásban megelégszik a társadalmi lét más területein kialakult megoldások átvételével, adaptációjával – ha úgy tetszik: másodlagos hasznosításával. Ha ez *rendszerszinten* megváltozik, s a közigazgatás (az állam) közvetlenül lép fel megrendelőként (mint a régi, rendszerváltozás előtt létezett szervezési intézetek esetében), akkor biztosra vehetjük, hogy a közigazgatás-tudomány népszerű tudománykénti megjelenésére is nagyobb az esély, hiszen az innovatív megoldások, új szabályozási tartalmak, jogtechnikai novumok, illetve új kommunikációs platformok stb. valódi érdeklődést generálhatnak a szélesebb társadalmi nyilvánosság legkülönbébb – piaci és nem piaci – szféráiban is.

Az elmondottakat áttekintve azt látjuk, hogy a tudománynépszerűsítés akadályai, lassító tényezői elsősorban a piaci értelemben vett tartós kereslet hiánya és a hazai innováció korlátos volta lehetnek, illetve annak a felismerésnek a hiánya, hogy e tevékenység egyúttal igen kitűnő *pr*-eszköz – a közvetlen anyagi megtérüléstől függetlenül is.

9. Összefoglalás

A jelen tanulmányban kifejtettek alapján friss, naprakész és – jobb esetben – érdekes, népszerűsítésre alkalmas tudás legalább három vonatkozásban jelenhet meg: vagy a) maga a *jogterület új*, illetve *az ott felhalmozott tudás újszerű* (pl. a közigazgatási információtechnológia megjelenése révén), esetleg a *hozzáférhető tudások újszerű rendszerezése jelent novumot*, vagy b) a megcélzott és elért közönség speciális (pl. gyermekek, idősebbek, intézményi ellátottak, speciális szakmai közönség stb.), vagy éppenséggel c) a tudás átadásának csatornája, formája különleges. *Természetesen a legmeglepőbb és legtöbbeket elérő megoldások azok lehetnek, amelyek az említett irányok közül többet is felhasználnak, magukba olvasztanak.*

60 RIXER (2018) i. m. 34.

Jelen tanulmányban igyekeztünk mindhárom aspektusra példákat hozni; felvillantva azokat lehetőségeket, jelenlegi vagy tervezett kísérleteket, melyek segítségével a közigazgatás-tudományok, s kifejezetten a közigazgatási jogtudomány egyes kortárs eredményei a szűkebb szakmai közegen kívül is érdemben hozzáférhetővé válnak.

Glossa luridica

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának állam- és jogtudományi folyóirata

Szerkesztési szabályok

A törzsszöveget Calibri betűtípussal, 12-es betűmérettel, normál sorközzel, nullás térközzel, bekezdés előtti és végi sorköz nélkül, sorkizárva kell írni.

Cím:

A CÍM VÉGIG KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Alcím normál szedéssel, középre zárt

ALATTA A SZERZŐ NEVE („DR.” VAGY MÁS ELŐTAG NÉLKÜL, KIVÉTEL AZ IFJ. STB.)
KISKAPITÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Szerző neve alatt titulusa és (zárójelben) intézménye kurziválva (vezetői megbízás nélkül)

Például:

ACTIO COLLECTIVA EUROPAE ANTE PORTAS
Európai kollektív igényérvényesítés a kapuk előtt

UDVARY Sándor
egyetemi docens (KRE ÁJK)

A törzsszöveg tagolása:

A szöveg tagolása kizárólag arab számozással, félkövér betűvel szedve történik, kurziválás kerülendő. A tagolás mélysége legfeljebb 4 egység lehet (pl. „2.2.3.1. A Kúria idevágó határozatai” még megengedett). Az automatikus számozást kérjük kikapcsolni.

A bekezdéseket csak ENTER választja el, behúzás, tabulátor használata kerülendő. Amennyiben azonos bekezdésen belül szeretne új sort kezdeni, sortörés alkalmazandó (shift+enter). A bekezdések végső formájukat a tördelés során nyerik el.

A törzsszövegben a kiemelést a kurziválással lehet jelölni, minden más stílus (aláhúzás, **félkövér**, KISKAPITÁLIS) használata a törzsszövegen belül kerülendő.

Szakirodalmi hivatkozás:

A cikkben végjegyzet nem használható, kizárólag folyamatos (arab) számozású, 10-es betűméretű lábjegyzetek használhatók. A cikkhez irodalomjegyzék nem csatolható.

Könyv idézése:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett könyv teljes címe kurziválva* [Többkötetes mű esetén a teljes cím után zárójelben kell utalni a kötet számára római számmal (pl. I. kötet), szükség esetén annak címével.]. Megjelenés helye, kiadó neve, a megjelenés éve, oldalszám (bármilyen oldalra való további utalás, pl.: p., pp., o., old., oldal szövegszerű használata nélkül!).

Például: SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog (I. kötet. Általános rész – Személyi Jog)*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941, 271-273.

Külföldi szerző esetén a szerző családi neve áll elöl, ezt követi keresztnéve (utóneve). Ilyenkor a két név között vessző áll. Ha idegen nyelvű a kézirat, és magyar szerző magyar művére utal, a vezetéknev áll elöl, majd vesszővel elválasztva jön a keresztnév. *Utóbbi három szabály a tanulmánykötetben, illetve folyóiratban megjelenő írásokra utalás esetén is irányadó.* A kiadás helye után szükség esetén a (kiadás országa) zárójelben megadható.

Például: JONES, Craig: *Theory of Class Actions*. Toronto (Canada), Irwin Law Inc., 2003, 14-15.

Az oldalszámok között kiskötőjel (-) használata szükséges.

Idézés tanulmánykötetben szereplő cikkből:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, keresztnéve normál betűvel: *Az idézett tanulmány teljes címe kurziválva*. In: A TANULMÁNYKÖTET SZERKESZTŐJÉNEK VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel (szerk.): *Tanulmánykötet címe normál betűvel*. Megjelenés helye, kiadó, a megjelenés éve, oldalszám.

Például: UDVARY Sándor: *Class Action – az ördögtől való?* In: BARTA Judit – WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2011, 262-277.

Idegen nyelven megjelent mű esetén a szerkesztésre utalás is az adott

nyelvhez igazodjon. Leggyakrabban: (ed.), (eds.), illetve (Hrsg.).

Cikk folyóiratból:

SZERŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: Az idézett cikk teljes címe („In” nélkül!). *Folyóirat címe kurzívval*, a megjelenés éve/a folyóirat lapszáma, oldalszám. A megjelenés évét követően – tipikusan egyes nem magyar folyóiratok esetében – megadható az évfolyam- és lapszám is: év, évfolyam (lapszám) formában.

Például: ALEXANDER, Larry: A unifying theory? Impossible. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007-1010. vagy ALEXANDER, Larry: A unifying theory? Impossible. *Denver University Law Review*, 1995, 72 (7), 1007-1010.

A folyóiratok általánosan (esetleg hivatalosan) használt rövidítései a jegyzetekben nem használhatók. (pl. JTK a Jogtudományi Közlöny helyett nem lehet).

Internetes hivatkozás:

Az URL megjelölésével és a letöltés időpontjának megjelölésével történik a hivatkozás

Például: www.echr.coe.int/Convention/webConvenHUN.pdf (2016. 03. 17.)

Ismételt hivatkozás:

Már idézett műre hivatkozás: SZERŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL i. m. + oldalszám

Például: VÉKÁS i. m. 233.

Ha már a szerző több művére történt hivatkozás, akkor a hivatkozott mű megjelenésének éve zárójelben kiegészíti az előbbit – pl. VÉKÁS (1994) i. m. 233.

Ha egy szerzőnek azonos évben több műve is megjelent, melyek hivatkozásra kerülnek, betűjellel teszünk különbséget (ezt az első, teljes hivatkozásnál már jelezni kell):

Így első alkalommal ALEXANDER, Larry: A unifying theory? Impossible. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007-1010. [a továbbiakban: ALEXANDER (1995a)]

Ezt követően ALEXANDER (1995a) i. m. 1008.

Ha a következő lábjegyzet ugyanabból a műből származik: Uo. 34.

Lábjegyzet mindig nagybetűvel kezdődik, a végén pont zárja le, vö., ld., pl. rövidítéseket használhatjuk (a nagybetűs kezdés és a ponttal való lezárás nem érvényesül internetes hivatkozásnál). Az op.cit., ibid., cf., e.g. és egyéb rövidítések a magyar nyelvű tanulmányokban kerülendők.

Idegen szöveg idézése:

Az idézet elején és végén nyomdai idézőjelet használunk: tehát „idézet” és nem „idézet”. Ha nem pontosan úgy kezdenénk az idézetet, ahogy az az eredetiben szerepel, akkor a korrekcióra szögletes zárójelet használunk: „[] idézet”. Ugyanígy járunk el, ha az idézetből kihagyunk részeket ([...]), vagy ha értelemzavaró részt korrigálunk. Az idézeten belüli idézet jelölése a hagyományos módon, ún. lúdlábbal történik („a »clear and present danger« elve alapján...”).

Lábjegyzetben történő idézés esetén a lábjegyzetszövegben idézünk, anélkül, hogy megtörnénk a lábjegyzetszöveget (nem kell tehát új bekezdés).

Az idézetet sehol nem kell kurziválni.

Például: „[Mivel] a pártok a politikai rendszer meghatározó részei, helyénvaló, hogy az általános rendelkezések között [...] szól róluk az Alkotmány. [...] [A] pártok más alkotmányokban [is] az állami szervek és az alapjogok fejezetein kívül, vagy a szuverenitáshoz, vagy a választójoghoz illeszkedve szerepelnek.”

Kiemelés:

Nem dupla, hanem szimpla idézőjellel, pl. ‘jogrend’ (és nem „jogrend”)

Kiemelhető: egy-egy fontos szó, sajátos értelemben használt szó, idegen szó, általánosan használt jogi alapelv.

Kurziválás:

Akkor alkalmazzuk, ha hangsúlyozni akarunk valamit (az idézetet önmagában még nem kurziváljuk).